

Posudek vedoucí bakalářské práce

Název práce: Dobrovolná bezdětnost v patriarchálním Rusku

Autor práce: Elmira Mustafina

Autorka posudku: Jana Dvořáčková

Předložená práce je přehledovou studií sumarizující výsledky výzkumů na téma dobrovolné bezdětnosti v Rusku. Zvláštní pozornost je věnována vztahu motivací k dobrovolné bezdětnosti a tradičních – ač aktuálně nezřídka politicky mobilizovaných – hodnot ve smyslu důrazu na rodinu a pojmání mateřství coby normativní součásti femininity a dále pak vztahu dobrovolné bezdětnosti a nízké životní úrovně. Dílčím cílem autorky je také současně reflektovat dobrovolnou bezdětnost v Rusku v kontextu globálních změn v reprodukčním chování. Zkraje tohoto posudku nemohu nezmínit, že jsem coby vedoucí práce neměla bohužel příliš prostoru tvorbu textu směřovat. Od úvodních konzultací na podzim 2021 a v únoru 2023 již autorka pracovala na textu samostatně, zkontaktovala mne až krátce před odevzdáním práce. Z tohoto důvodu práci posuzuji, ač nerada, částečně z perspektivy další oponentky.

Co po přečtení práce ráda oceňuji, je, že autorka do textu do textu promítla schopnost konceptuálního uvažování o tématu, kterou jsem zaznamenala již při konzultacích. Výklad není plochý, autorka si dobře vědoma komplexního spolupůsobení faktorů, které k dobrovolné bezdětnosti vedou. Zejména teoreticko-kontextualizační kapitoly jsou v tomto jsou v dobrém slova smyslu informativní a jsou napsány poučeným jazykem.

Za jeden z problematičtějších aspektů práce považuji její strukturu. Po dvou prvních teoreticko-kontextualizačních kapitolách (č. 2 a č. 3) autorka představuje jednotlivé empirické studie vztahující se k Rusku, které využila (kapitola č. 4), následuje kapitola (č. 5) věnovaná zjištění těchto studií a Závěr, který je explicitně členěn do podkapitol dle otázek, které si autorka položila v úvodu (s. 2). Nebylo mi jasné, na základě čeho je organizována předchozí – předpokládaně hlavní – kapitola (č. 5) sumarizující zjištění studií, v jakém vztahu je zde prezentovaná struktura poznatků k úvodním otázkám, které jsou zodpovídány v Závěru. V práci se v důsledku tohoto zvoleného postupu nedobře orientuje a je současně poměrně repetitivní. Výsledky studií byly už navíc částečně představeny v kapitole č. 4, která prezentuje jednotlivé zahrnuté studie. Tato prezentace mohla být, domnívám se, umístěna do přílohy a autorka mohla přímo v textu pouze shrnout základní parametry studií.

Co se týče prezentace jednotlivých studií, u nemalého podílu z nich není v textu uveden rok vydání, přičemž v textu není ani uvedeno, z jakého časového rozmezí studie pocházejí. U některých studií nejsou uvedeni ani autoři a autorky, ale pouze název. Problémy s uváděním roku vydání se objevují v celé práci. S nedbalostí v této oblasti souvisí i další – a nutno říct závažnější – potíže v odkazování. Odkazy na mnoha místech, která je vyžadují, scházejí, jinde pak není jasné, kde čerpání z jednoho zdroje končí a kde už začínají vlastní interpretace autorky. Mohlo by se zdát, že jedná o relativně „technické“ nedostatky, ale vzhledem k jejich masivnímu rozsahu je nemohu nezmínit již v této části svého posudku.

Má další poznámka se týká genderové dimenze dobrovolné bezdětnosti. V úvodních pasážích práce (s. 2) autorka deklaruje, že se soustředí – vzhledem k faktu, že mateřství je normativní součástí femininity – primárně na motivy k bezdětnosti na straně žen a data vztažená k mužské části populace bude prezentovat pro kontext. Práce však v důsledku pracuje s genderovou dimenzí nekonzistentně – někdy zmíněna je, jindy není, součástí hlubší interpretace se každopádně stává málokdy.

V práci by dále bylo vhodné, domnívám se, explicitněji vyjasnit některé koncepty – například pojmy demografie jako „úhrnná plodnost“ nebo distinkci mezi bezdětností ve smyslu „childless“ a „childfree“.

Jedna ze subkapitol (2.1) je věnována rozlišení mezi dobrovolnou a nedobrovolnou bezdětností. Zde mi naopak scházelo důraz na určitou neostrost této hranice, která bývá v odborné literatuře často tematizována, jelikož bezdětnost je nezdědkou výsledkem více dílčích (a více či méně ne/dobrovolných) kroků (např. Hašková 2009). Poslední komentář vztahující se k jasnosti pojmů se týká v práci často využívaného slova „hnutí“ (ve smyslu hnutí dobrovolně bezdětných). Kladla jsem si otázku, do jaké míry je pojem namístě, vzhledem k tomu, že se obvykle váže ke kolektivním formám činnosti. Je však možné, že s tímto pojmem pracují ruské texty, z nichž autorka vycházela, případně se jedná jen o ne zcela přesný překlad.

Autorka v práci naznačuje, že její práci s ruskými studii předcházely určité obavy ohledně jejich nestrannosti (které byly do jisté míry rozptýleny). Přesto se občas v textu vyskytují, patrně v návaznosti na tyto studie, formy rámování bezdětnosti a bezdětných, které mají k neutralitě daleko (slovníky jako „childfree ideologie“, pojmenování bezdětných jako „kariéristů/ek“, kategorizace dobrovolné bezdětnosti v pojmech „sobectví“, „touhy zbavit se odpovědnosti“ nebo „nezralosti“). Je škoda, že těmto výrazům nebyla v práci věnována významnější analytická pozornost.

Přes veškeré výše formulované kritičtější poznámky práci **doporučuji k obhajobě**. Navrhuji ji hodnotit **známkou 2–3**, v závislosti na průběhu obhajoby.

27. srpna 2023, Brno

Mgr. Jana Dvořáčková, Ph.D.

